

Łyska *Fulica atra*

Status. W okresie 2001-2020 był to nieliczny gatunek lęgowy – ok. 1800 par. Regularnie spotykany w okresie migracji wiosennej i jesiennej oraz zimujący.

Środowisko. W latach 2001-2020 na stawach rybnych występowało 951 par lęgowych (53%); torfiankach, gliniankach, zbiornikach miejskich oraz wiejskich – 433 pary (24%); na zbiornikach retencyjnych – 245 par (14%) i na starorzeczach - 164 pary (9%).

Łyska na miejsce gniazdowania preferowała wysokie szuwały (trzciniowiska i pałkowiska) na zbiornikach wodnych oraz zalane turzycowiska z zaroślami wierzbowymi i zalane łożowiska. Zimą oraz w czasie migracji spotykano łyski zarówno na dużych zbiornikach bez roślinności szuwarowej, jak i na rzekach: oparzeliskach przy kolektorach a także na osadnikach ścieków. W czasie wędrówek ptaki przelatywały również nad miastami, o czym świadczą ptaki rozbite o Pałac Kultury w Warszawie (M. Krukowski i Ł. Rejt).

Łyski *Fulica atra* (fot. P. Waclawik)

W sierpniu 1989 na 56 kompleksach stawów rybnych wykazano silny związek liczebności łyski z wielkością kompleksu (Dombrowski i in. 2003).

Zmiany liczebności. Taczanowski (1882, 1888) uważał łąskę za gatunek pospolity na stojących zbiornikach wodnych.

W latach 1980-2000 w całym regionie liczebność populacji łąkowej łąski wynosiła 7270 par i był to wówczas gatunek średnioliczny. Natomiast w okresie 2001-2020 liczebność spadła ponad 4-krotnie do 1793 par.

Najsilniejszy, bo pięciokrotny spadek liczebności dotyczył populacji zasiedlającej stawy rybne: z 4640 par do 941. Na stawach rybnych środkowej części Niziny

Południowopodlaskiej pomiędzy okresem 1987-1990 a 2010-2013 nastąpił spadek z 500 par do 86 par (Dombrowski i in. 2013). Na stawach w Siedlcach w latach 1990, 1997, 2002 oraz 2013 wykazano odpowiednio: 200, 80, 113 i 16 par (Sachanowicz i in. 1999, Goławski 2014). Na stawach w Kotuniu w roku 1988 występowało 56 par, w roku 2012 tylko jedna, a w roku 2016 nie wykazano gniazdowania tego gatunku (Dombrowski i in. 2017, P. Stolarz, A. Parapura).

Na czterech największych kompleksach stawów w dolinie Bzury (Rydwan-Okręt, Walewice, Psary, Borów) w roku 1982 gniazdowało łącznie 995 par (Markowski i Wojciechowski 1982), ale w roku 1989 - 230 par (Wieczorek 2004), w latach 2006-2009 około 440 par (Janiszewski i in. 2014), po czym ponowny spadek do 107 par w roku 2018 (Ł. Matyjasiak). Stawy w Rumocze w dolinie Mławki w latach 1990. zasiedlało do 30 par, ale w roku 2011 – 3 (P. Szczypiński); stawy w Stawinodze w latach 1990. - do 21 par, a począwszy od roku 2018 nie gniazdowały (M. Rejmer); stawy Gutocha w dolinie Płodownicy w latach 1990. - 51 par, a w roku 2018 – 5 oraz w roku 2020 – 10 par (Z. Kasprzykowski, M. Murawski). Stawy w Wildze zasiedlało w roku 1981: 40 par, ale tylko 14 w roku 2014 (Dombrowski i Łukaszewicz 2015); w Maciejowicach w roku 1984: 68 par, w 1988: 30 par i 2016: 17 par (A. Dombrowski, J. Tabor i L. Kołaczek). W roku 1988 stawy w Kośminie/Lesznoli zasiedlało 65 par, w roku 2006-45 par ale w roku 2016-6 par (S. Chmielewski, A. Koliński). W roku 1986 stawy w Cieleśnicy zasiedlało 20 par (W. Walankiewicz), a w roku 1991 – 16 (J. Strelko) i 7 w roku 2013 (A. Dombrowski). Stawy w Bąkowcu roku 1990 zasiedlało 41-46 par łąski, a w 2017: 16-22 (Chmielewski i Tabor 2020). Na stawach w Kozienicach liczebność par łąski pomiędzy 1990 a 2010 spadła z 28 do 22 par (M. Rębiś).

Na trzech kompleksach stawów w dolinie Kostrzynia (Rudka, Szostek i Słuchocin-Gałki) w roku 1990 gniazdowało 109 par (Słupek 1990, Dombrowski i in. 1994), w roku 2010 – 72 pary, a w roku 2021 – 58 par (A. Dombrowski, A. Parapura). Największy spadek dotyczył

stawów w Słuchocinie–Gałkach, na których w roku 2010 gnieździło się 25 par, w roku 2013 – zaledwie 5 (Dombrowski i in. 2011; A. Parapura).

Natomiast zaskakujący był wzrost liczebności łyski z 55 do 68 par pomiędzy rokiem 1987 a 2016 na stawach w Rudzie koło Mińska Mazowieckiego (Dombrowski i in. 2016).

Również w dolinach rzek wykazano tendencje spadkowe. W latach 1980-2000 na starorzeczach i rozlewiskach w dolinach rzek zarejestrowano 1600 par, ale w okresie 2001-2020 - zaledwie 151 par. W dolinie Bzury do czasu melioracji w połowie lat 1980. był to gatunek liczny i rozpowszechniony – w roku 1982 na odcinku Siemienice-Kuchary stwierdzono około 600 par ale w latach 2006-2008 - zaledwie kilka par (Janiszewski *et al.* 2014). W dolinie Bugu liczebność zmieniała się pomiędzy okresem 1984-1987 (86 par); 1999 (89) a 2015 (46-51; Chmielewski i in. (2004), Dombrowski i in. (2013), Kasprzykowski i in. (2015). W dolinie Narwi w roku 1994 wykazano 152 pary (Rzępała i in. 1997), a w roku 2011 – 48-60 (Kasprzykowski i in. 2017, R. Kraska). Na starorzeczach Pilicy liczebność łyski spadła z 54 par w roku 1993 do 10 par w roku 2018 (Chmielewski i in. 1994, A. Węgrzynowicz i inni). Na starorzeczach Wisły w latach 1983-1990 stwierdzono 399 par, ale w latach 2009 – 2011 zaledwie 45 par (Kot i in. 2017, A. Dombrowski). W krótkiej skali, na małych zbiornikach pod Modlinem wykazano spadek z 80-88 par w roku 2014 do 40-46 par w zdecydowanie bardziej suchym roku 2016 (Węgrzynowicz 2017).

Na małych zbiornikach (torfianki, młynówki, żwirownie, zbiorniki miejskie oraz wiejskie) nastąpił spadek z 756 par do 433 par.

Na zbiornikach w Warszawie w latach 1986-1990 gniazdowało 190-210 par na 43-45 zbiornikach wodnych (Jędraszko - Dąbrowska i Cygan 1995). W latach 1990. parki Warszawy miały być unikane przez łyskę, która miała zasiedlać tylko dwa parki: Park Szczyliwicki oraz Park Arkadia (Luniak i in. 2001). W latach 2013-2015 występowało ok. 160-180 par na 35-38 zbiornikach (Okołowski 2015, Ł. Matyjasiak, M. Rejmer). W latach 2019-2020 postępował spadek do 82 - 102 par na 19 zbiornikach (M. Rejmer i Ł. Matyjasiak). Największy spadek dotyczył J. Czerniakowskiego, na którym w latach 1986-1990 gniazdowało 31-38 par, w roku 2013 - 4 pary, 2014 – 1 para, a od 2016 nie gniazduje jakkolwiek w roku 2021 stwierdzono 3 terytorialne pary bez piskląt (Jędraszko-Dąbrowska i Cygan 1995; M. Rejmer). Podobna sytuacja dotyczyła J. Zgorzała, na którym w roku 2013 stwierdzono gniazdowanie 20-26 par, w roku 2014 - 17– 24 par, w roku 2019 - 20 par , w roku 2020 - 5 par oraz w roku 2021 tylko jednej pary z pisklętami (Chmielewski i in. 2018, Ł.

Matyjasiak, M. Rejmer). W Parku Szczęśliwickim w roku 2014 gniazdowało 12 par, w roku 2015 - 21 par (Okołowski 2015) i w 2019 – 7 par (M. Rejmer). Na Kępie Potockiej w roku 2015 gniazdowały 22 pary (Okołowski 2015), a w roku 2020 – 19 par i w roku 2022 – 14 par (M. Rejmer). Na tym zbiorniku tylko w ciągu 7 lat ubyło 8 par (36%).

Na młynówkach w dolinie Okrzejki w latach 1980.-1990. gniazdowało 9 par, ale w roku 2010 tylko jedna, a na torfiankach w dolinie Bystrzycy w analogicznych okresach liczebność łysek spadła z 19 par do zera (Dombrowski i in. 1993; A. Dombrowski).

Na Zb. Zegrzyńskim w latach 1980. gniazdowało 209 par, ale w roku 2015 zaledwie 16 (A. Dombrowski, M. Rzępała, A. Brzozowski, M. Twardowski, E. Szczepankiewicz).

Oznaki wyraźnego spadku liczebności na dokładnie monitorowanych stawach wykazano również w czasie migracji. Na pięciu kompleksach stawów w dolinie Bzury (Walewice, Psary, Borów, Okręt i Rydwan) w roku 1989 na jedno spotkanie wiosenne przypadało średnio 122,9 os. ale w roku 2016 – 32,7, a jesienią odpowiednio: 135, 3 os. oraz 68,5 os. (Chmielewski i Matyjasiak 2017, Wieczorek 1991).

Przyczyny zmian liczebności. Na spadek liczebności łyски znaczny wpływ miała długotrwała susza w okresie 2015-2020. W tym okresie na wielu stawach, torfiankach i starorzeczach poziom wód był tak niski, że ptaki nie zajmowały wielu stanowisk, albo ni przystępowały do budowy gniazd. Nawet w latach wcześniejszych, kiedy poziom wód był znacznie wyższy, trendy spadkowe były bardzo wyraźne, spowodowane przypuszczalnie przez drapieżnictwo, głównie ze strony wizona amerykańskiego, wydry oraz dzika. Zasiedlenie J. Zgorzała w Warszawie przez norkę było główną przyczyną drastycznego spadku liczebności łyски w roku 2020 (Ł. Matyjasiak). Nie jest znany wpływ bielika *Haliaeetus albicilla*, który gniazduje przy niemal każdym większym kompleksie stawów rybnych w regionie.

Również negatywny wpływ na liczebność populacji łyски na stawach rybnych miały zabiegi prowadzone w okresie lęgowym tego gatunku, szczególnie usuwanie roślinności szuwarowej oraz nienapełnianie stawów lub ich spuszczenie. Lokalnie, straty wśród piskląt mogą powodować agresywne osobniki łabędzia niemeo *Cygnus olor* oraz łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus*.

Łyska *Fulica atra* (fot. S. Turowski)

Łyska jest również podatna na ptasią gripę, a także podlega silnej presji polowań oraz zatrutowaniu po spożyciu ołowiu, a jednocześnie sprzyja jej globalne ocieplenie zwiększające przetrzymywanie, bo ostre zimy wpływały na nią negatywnie (Keller i in. 2020).

Rozmieszczenie i liczebność. W porównywanym okresie (1983-2000 oraz 2001-2020) łyśka gniazdowała we wszystkich makroregionach (ryc. 81-1, 81-2). W ostatnim okresie rejestrowano duże różnice w wielkości populacji lęgowej pomiędzy poszczególnymi makroregionami:

Nizina Północnomazowiecka: 188 par, w tym na torfiankach, gliniankach i zbiornikach wiejskich – 93; na stawach – 29; na starorzeczach w dolinach rzek – 61, a na cofce narwiańskiej Zb. Zegrzyńskiego - zaledwie 5 par (A. Dombrowski, T. Wiewiórko).

Największa koncentracja lęgowa zasiedlała stawy w Jeglu/Knurowcu w Puszczy Białej (21 par; J. Zawadzki) oraz glinianki Miękoszyn – 15 par (A. Węgrzynowicz). Na starorzeczach w dolinie Narwi – 48-60 par w roku 2011 (Kasprzykowski i in. 2017) oraz w dolinie Pisy – 9 par (Górski i Trzcński 2010).

Nizina Środkowomazowiecka: 754 pary w tym najwięcej na stawach – 376; na torfiankach i zbiornikach wiejskich i miejskich – 280; na starorzeczach w dolinach rzek – 87; a na zbiornikach retencyjnych – 11. Najwięcej par lęgowych przebywało w latach 2006-2008 na

stawach Okręt-Rydwan – 115 par, w Psarach – 90 par (Janiszewski i in. 2014), w Raszynie – 77 par (M. Rejmer); Rudzie pod Mińskiem Maz. – 68 par (Dombrowski i in. 2017) oraz w Jedińsku/Piastowie – 35 par; J. Tabor).

Na zbiornikach Warszawy w latach 2019-2020 gniazdowały 82-102 pary na 19 zbiornikach (M. Rejmer i Ł. Matyjasiak) z największymi w roku 2019 populacjami na: J. Zgorzała - 20 par; Parku Kępa Potocka – 19 par; Parku Koziorożca – 8 par oraz Łazienki Królewskie i Park Szczęśliwicki - po 7 par (M. Rejmer, Ł. Matyjasiak).

W dolinie Wisły, na starorzeczach gniazdowało łącznie 40 par, a w dolinie dolnego Bugu – 21 par (Kasprzykowski i in. 2017). Ponadto na torfiankach doliny Słudwi i Przysowy – 8 par (Chmielewski i in. 2013) i zaledwie 5 par w dolinie Bzury (Janiszewski *et al.* 2014). Na torfiankach i innych zbiornikach Puszczy Kampinoskiej wykryto 21 par (A. Olszewski i inni), a na starorzeczach Narwi w roku 2007 - łącznie 6 par (R. Kraska) oraz na Zb. Zegrzyńskim zaledwie 11 par w roku 2015 (M. Twardowski, E. Szczepankiewicz i in.).

Wzniesienia Południowomazowieckie: 637 par, w tym na, na stawach rybnych – 360 par; zbiornikach retencyjnych – 227 par; torfiankach, zbiornikach miejskich i wiejskich – 38 par; starorzeczach rzek - 12 par. Największa populacja zasiedlała Zbiornik Domaniów – 215 par (Chmielewski i Łukaszewicz 2012) oraz stawy w Orońsku – 60 par; w Kamionce – 41 par, a stawy w Starych Bylinach – 35 par.

Nizina Południowopodlaska: 214 par, w tym najwięcej na stawach – 190 par; torfiankach i zbiornikach wiejskich oraz miejskich oraz żwirowniach – 20 par; starorzeczach - 4 pary a na zbiornikach retencyjnych – 2 pary. Najwięcej ptaków gniazdowało na stawach w Rudce w dolinie Kostrzynia – 21 par (Dombrowski *et al.* 2011); Maciejowicach – 17 par (J. Tabor, L. Kołaczek) i Siedlcach – 16 par (Goławski 2014). W dolinie Bugu w roku 2015 wykazano 25-30 par (Kasprzykowski i in. 2017). Na zbiornikach rozległej żwirowni w Międzyrzecu Podlaskim w roku 2010 gniazdowało 16 par (Kot i Kot 2019).

Ryc. 81-1 Rozmieszczenie stanowisk lęgowych łąski na Nizinie Mazowieckiej w latach 1983-2000

Ryc. 81-2 Rozmieszczenie stanowisk lęgowych łąski na Nizinie Mazowieckiej w latach 2001-2020

Zagęszczenie. W szuwarze wysokim (trzciniowiska i pałkowiska) o łącznej powierzchni 33,5 ha na stawach w Rudzie, w roku 2016 wykazano zagęszczenie 22,3 p./10 ha (Dombrowski i in. 2017). W roku 1975 na 2 powierzchniach próbnych w zalanym turzycowisku z kępami wierzb zagęszczenie łyski wyniosło 6,5 oraz 2,5 p./10 ha, a w zalanym łożowisku – 17,7 p./10 ha w mokrym roku 1975, kiedy cała powierzchnia była zalana wodą o głębokości 80-90 cm (Kot 2017).

Najwyższe zagęszczenia gniazd na zbiornikach w Warszawie wystąpiły na kilku niewielkich akwenach, a rekordowe odnotowano w roku 2015 na stawie w Parku Arkadia – 10 par/ha i ponad 13 par/km linii brzegowej (Okołowski 2015).

W okolicy Modlina, najmniejszy, zasiedlony w okresie lęgowym zbiornik wodny miał powierzchnię 0,11 ha, a maksymalne zagęszczenie na stawie wiejskim (1,5 ha) w roku 2014 wyniosło 4,7 p./1ha (Węgrzynowicz 2017). Natomiast zagęszczenie krajobrazowe na powierzchni 320 km² w południowo-wschodniej części Wysoczyzny Płońskiej i płd. części Wysoczyzny Ciechanowskiej w roku 2014 wyniosło 25p./100km², a w bardziej suchym roku 2016 – 12,5 p./100km² (Węgrzynowicz 2017).

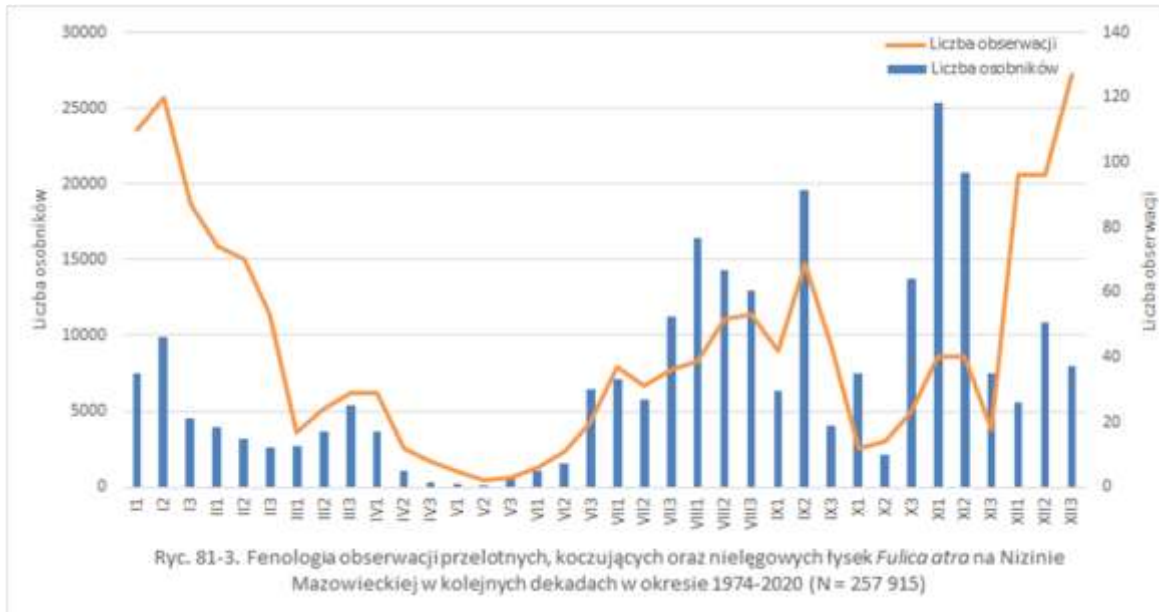
Wędrowniki. W latach 1974-2020 łącznie 257 915 ptaków w czasie 1548 obserwacji – średnio 167 os. w czasie jednej obserwacji.

Przelot wiosenny (III-IV) był prawie 10-krotnie mniej obfity, niż bardzo rozciągnięty w czasie **przelot jesienny** (VIII-XI). W tych okresach zarejestrowano odpowiednio: 16 845 os. i 150 657 os. Również średnia wielkość stada była wyższa jesienią (339 os.), niż wiosną (141 os.).

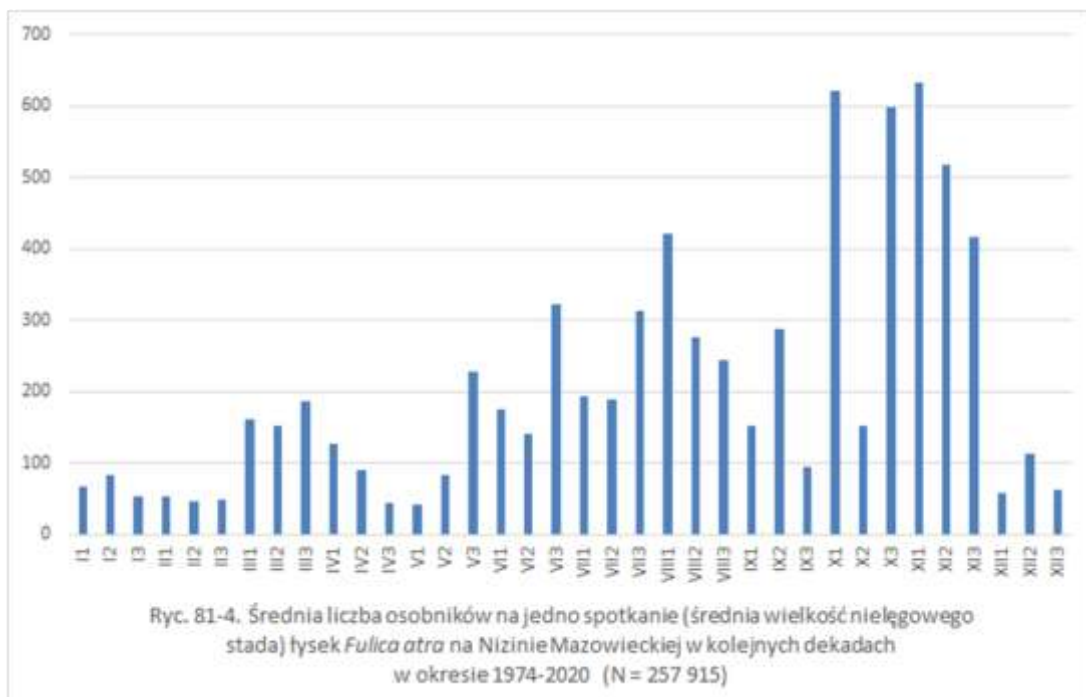
Opuszczanie zimowisk oraz wiosenne przeloty rozpoczynały się przypuszczalnie w lutym, jakkolwiek jeszcze do połowy marca obserwowano ptaki stacjonujące na zimowiskach. Najwcześniejszy wiosenny pojaw na stawach w Siedlcach, na których ptaki z pewnością nie zimowały, zarejestrowano 23 II 1995 – 1 os. (Goławski 2014), a pierwsze wiosenne obserwacje na tych stawach w latach 1974-1978 zawierały się w okresie 8-13 III (Kot 1986). Analiza fenologii obserwacji wskazuje na największe nasilenie przelotu wiosennego w 3. dekadzie III (ryc. 81-3). Przelot trwał jeszcze na początku maja, np. do 8 V 1984 na stawach w Wildze obserwowano przelotne stado 37 os. (A. Dombrowski).

Stadność. Największa średnia wielkość przelotnego stada wiosennego była zarejestrowana w 3. dekadzie marca i 1. dekadzie kwietnia – po 29 os (ryc. 81-4). Stada liczące powyżej 100 os. zatrzymywały się głównie na stawach w pradolinie Bzury oraz w Raszynie i na Zb.

Zegrzyńskim (ryc. 81-4). Na tym ostatnim akwenu szczyt wiosennego przelotu w roku 1987 przypadał na 9 IV – 770 os., ale w roku 1991 znacznie wcześniej, bo 16 III – 740 os. (A. Dombrowski, A. Brzozowski). Na stawach w Orońsku najwyższą liczebność wiosną zarejestrowano 20 III 2014 – 350 os. (J. Tabor). Największe, przelotne stado wiosenne zarejestrowano 24 III 2020 na Zb. Zegrzyńskim– 2200 os. na wysokości Białobrzegów (D. Kozłowski).

Ok
res
prz
eby
wa
nia.
Wi
osn
ą

migrujące stada na ogół przebywały bardzo krótko i dłuższy pobyt był rejestrowany tylko w przypadku załamania pogody. Ptaki w znacznym stopniu wędrowały również nocą i już w końcu II oraz w III często słyszano głosy migrujących ptaków. Grupy ptaków gniazdujących później na stawach rybnych pojawiały się bardzo wcześnie i mogły długo przebywać w stadach, zanim rozpadły się one na terytorialne pary.

Koczowania połęgowe. Już od końca maja oraz w czerwcu obserwowano stada ptaków, które tworzyły osobniki nie przystępujące do gniazdowania lub straciły lęgi. Takie stada obserwowano w różnych miejscach regionu, głównie na stawach rybnych: Okręt 27 V 2007 – 300 os. (M. Nowicki); w Raszynie w dniach 9-25 VI 2009 - 400 os. (M. Rejmer); w Siedlcach 15 VI 2009 – 260 os. oraz 27 VI 2010 – 100 (Goławski 2014); w Wildze 20 VI 1981 – 150 os. (A. Dombrowski); Okręt i Rydwan 21 VI 2009 – 1150 os. (S. Lewandowski); w Raszynie 20 VI – 14 VIII 2007 – 480 os. (M. Rejmer); w Psarach 27 VI 1989 – 1950 os. (L. Wieczorek), a w Siedlcach na przełomie VI i VII 1975 – 1150 os. (Kot 1986). Na stawie Rydwan 8 VII 2006 przebywało 1700 os. (S. Chmielewski, J. Tabor). Na zbiornikach w Warszawie w roku 2014 i 2015 przebywało ok. 110-115 osobników niełęgowych, w tym największe stada do 30 os. (Okołowski 2015).

Pierwsze koczujące ptaki pojawiały się na Wiśle w połowie lipca. Ponieważ w korycie tej rzeki łycki nie gniazdowały, nie były to lokalne ptaki po stracie lęgów, ale z pewnością imigranty.

Pięć kompleksów stawów w pradolinie Bzury (Walewice, Psary, Borów, Okręt, Rydwan) 29 VI 2014 skupiało łącznie 2000 os. (Ł. Matyjasiak). Liczebność łycki na wymienionych kompleksach stawów rosła sukcesywnie w okresie VII-VIII: na stawie Okręt 22 VII 2017-1250 os. oraz 2 VIII 2015 – 2260 os. (Ł. Matyjasiak). Na stawach w Borowie 27 VII 1989 – 1290 os. (L. Wieczorek). Na stawach w Psarach 10 VIII 2019 - 1300 os. (Ł. Matyjasiak), a w Walewicach 26 VIII 1989 – 2760 os. (L. Wieczorek).

Pięć kompleksów stawów w pradolinie Bzury (Walewice, Psary, Borów, Okręt, Rydwan) dnia 2 VIII 2020 skupiało 2020 os. (Ł. Matyjasiak), a 24 VIII 1989 – łącznie 4720 os. na stawach w Psarach i Walewicach (L. Wieczorek). Na pozostałych stawach rybnych największe liczebności rejestrowano również w sierpniu i wrześniu: w Siedlcach 20 IX 1974 przebywało 1220 os. Kot (2004), a 5 VIII 1989 - 1800 os. (Goławski 2014); w Jaktorowie 3 IX 2021 – 2220 os. (D. i J. Gawrońscy); w Stawiszynie 19 IX 1986 – 5720 os. w trzech stadach (Z. Jasiński). Natomiast na stawach w Raszynie w latach 2010 i 2011 następował spadek liczebności od końca VIII (790 i 880 os.) do 20 IX (200 i 260 os.; M. Rejmer).

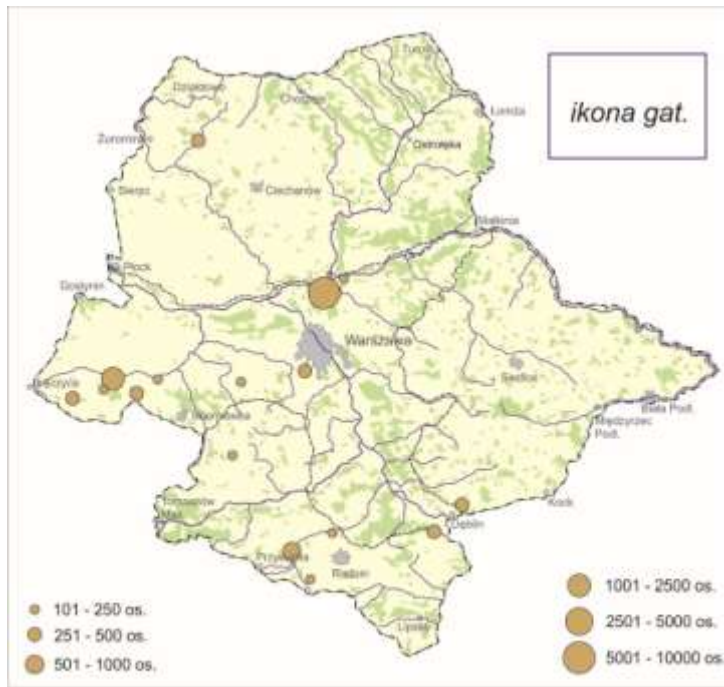

Rys. xx. Koncentracje postojowe łyски *Fulica atra* w okresie wiosennym (marzec - maj) na Nizinie Mazowieckiej w latach 1987 - 2017

W roku 1989 w sierpniu na 63 kompleksach stawów rybnych zarejestrowano 19 560 os. w średnim zagęszczeniu 371,2 os./100 ha, występując na 89% kompleksów. Łyska w sierpniu 1989 była najliczniejszym gatunkiem na stawach stanowiąc 40% liczebności całego zgrupowania ptaków wodno-błotnych. W sierpniu w tamtym okresie przebywało 25 115 osobników łysek: stawy rybne – 19 560 os., Zb. Zegrzyński – 5390 os., Wisłą środkowa – 148 os. i Bug dolny – 17 os. (Dombrowski i in. 2017). Uwzględniając nieskontrolowane kompleksy stawów oraz starorzecza, w sierpniu 1989-1990 w regionie mogło przebywać około 30 000 łysek.

Na stawach rybnych we wschodniej części regionu wykazano spadek liczebności postępujący wraz ze spuszczeniem stawów. Na Wiśle poniżej Warszawy w latach 2001-2010 przelot jesienny przebiegał od drugiej połowy VII do końca X (Matyjasiak i in. 2017).

Na Zb. Zegrzyńskim, gdzie na całym akwenu badano dynamikę jesiennej migracji ptaków wodnych, najwyższe liczebności odnotowano w różnych terminach: 21 X 1985 – 3900 os. (P. Zyska), a w roku 1986 liczebność wzrastała od 5400 os. w dniu 19 VII, poprzez 6600 os. dn. 10 X do 7100 os. w dniach 4 XI - 12 XII. W roku 1987 obserwowano 1680 os. 15 IX, a szczyt liczebności łyски na tym akwenu przypadł 7 XI – 5150 os., po czym nastąpił spadek do 1500 os. w dniu 14 XI i 200 os. – 12 XII (A. Dombrowski, H. Kot, P. Zyska). W roku 1989 dynamika liczebności łyски przebiegała następująco: 3000 os. dn. 7 IX i 7600 os. w dniach 7 XI – 16 XI (A. Dombrowski, M. Rzepała, J. Słupek) oraz 50 os. w dn. 2 XII (T. Wiewiórko).

Rys. xx. Koncentracje postojowe łyski *Fulica atra* w okresie jesiennym (wrzesień - listopad) na Nizinie Mazowieckiej w latach 1988 - 2017

Przelot jesienny przebiegał do listopada z najwyższą liczebnością w 1. i 2. dekadzie tego miesiąca (ryc. 81.3).

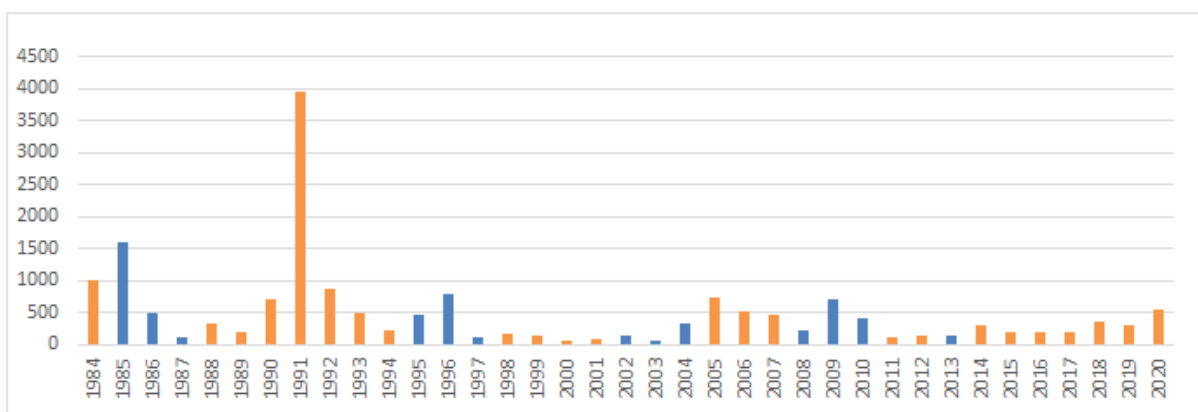
Stadność. Najwyższą średnią wielkość stada jesiennego rejestrowano w 1. i 2. dekadzie XI (737 i 650 os.; ryc. 81-4). Największe stada obserwowano na dużych zbiornikach retencyjnych: na Zb. Zegrzyńskim: dwa stada liczące 5000 os. oraz 2000 os. w dniach 4 XI – 11 XI 1986 (P. Zyska). Ostatnio tak dużych stad na tym akwenie już się nie obserwuje, a maksymalne dochodzą do 800 os. - 15 XI 2015 (Ł. Matyjasiak) oraz 650 os. - 15 X 2016 (M. Rejmer). Z kolei na Zb. Domaniów w dniach 28 VIII – 16 IX 2014 przebywało stado 1000 os. (R. Tęcza). Na Zb. Karolinów 5 XI 2000 obserwowano stado 500 os. (T. Dzierżanowski). Na stawach rybnych duże stada obserwowano w latach 1980. z rekordowym w Stawiszynie koło Białobrzegów 19 IX 1986 – 3160 os. (Z. Jasiński) oraz w Walewicach – 26 VIII 1989 – 1500 os. i 12 IX 1989 – 800 os. (L. Wieczorek), ponadto 14 VIII 1989 – 555 os. w Bąkowcu (M. Łukaszewicz). W późniejszym okresie największe stado liczące 700 os. widziano w Raszynie 14 VIII 2010 (M. Rejmer); ; ponadto po 400 os. w Bąkowcu 13 IX 2014 (M. Łukaszewicz) oraz w Rudce pod Wodyniami 19 IX 2020 (A. Parapura).

Okres przebywania. Na stawach rybnych łyski przebywały do ich całkowitego spuszczenia w listopadzie. Na stawach Niziny Południowopodlaskiej w latach 1970. w październiku przebywało łącznie 3630 os., a w listopadzie - 1350 os. (Adamczyk i in. 1998).

Natomiast na zbiornikach retencyjnych sytuacja przedstawiała się inaczej, ponieważ przypuszczalnie łyśki po spuszczeniu stawów przenosiły się na te zbiorniki. Na Zb. Zegrzyńskim łyśki mogły długo przebywać, np. w dniach 4 XI – 12 XII 1986 - 7100 os., co jednocześnie było największą jesienną koncentracją tego gatunku (A. Dombrowski, H. Kot, P. Zyska; ryc. 81-6). Ponadto na tym akwenie w dniach 7-16 XI 1989 przebywały 2 stada liczące 2000 i 3000 os. (A. Dombrowski).

Zimowanie. Taczanowski (1882, 1888) obserwował łyśki w okresie kwiecień–październik i stąd można wnosić, że wówczas nie był to gatunek zimujący. Dunajewski (1938) podał, że zimą „pewna część pozostaje na niezamarzniętych bagniskach i innych wodach”.

W latach 1974-2020 w okresie XII-II wykazano 833 przypadki zimowania w łącznej liczebności 56046 os. W połowie stycznia 1984-2020 ptaki zimowały we wszystkich sezonach (ryc. xxxx) od 63 os. w styczniu 2000 r. do 3940 os. w styczniu 1991 r. (ryc. xxxxxx). W pierwszej dekadzie (1984-1993) średniorocznie zimowało 98,4 os., a w ostatniej dekadzie (2011-2020) prawie czterokrotnie mniej, bo 25,8 os., pomimo tego, że w pierwszym okresie badań były trzy sezony z największym stopniem zlodzenia, a w dekadzie ostatniej, sezon taki był tylko jeden (ryc. 81-7). Zatem to nie ostrość zim była przyczyną spadku zimujących łysek, ale przypuszczalnie ogólny trend spadkowy lęgowej populacji tego gatunku.

Ryc. xx. Liczebność zimujących łysek *Fulica atra* w styczniu 1984-2020 na rzekach i zbiornikach Niziny Mazowieckiej (N= 18 126); kolorem niebieskim zaznaczono sezony z największym stopniem zlodzenia rzek.

W roku najliczniejszego zimowania (połowa stycznia 1991) największe zimowiska łyśki znajdowały się w trzech miejscach: Zb. Zegrzyński (3676 os.); Pilica poniżej zapory w Smardzewicach (83 os.) oraz Wisła w Płocku (82 os.). Ponadto mniejsze zimowiska (10-15 os.) znajdowały się na Narwi poniżej zrzutu wód podgrzanych z Ostrołęki oraz poniżej zapory

w Dębem i na Drzewicze, a na warszawskim odcinku Wisły tylko pojedyncze ptaki przy kolektorze Młocińskim (ryc. 81-8).

Na Wiśle łyśka zimowała najliczniej w styczniu 1992 – 500 os. oraz 1996 – 594 os. W kolejnych sezonach zimowych liczebność łysek spadała do maksymalnie 380 os. w roku 2006, a w dekadzie 2011-2020 nie zimowała w pięciu sezonach, a w pozostałych maksymalnie do 22 os. (2019 r.) i 6 os. (2011 r.).

Przeciwną tendencję zarejestrowano na zbiornikach Warszawy, na których w latach 1970. była rzadkością, a do roku 2000 stałym miejscem zimowania były Stawy Pod Królikarnią, a na pozostałych zbiornikach zimowały tylko okazjonalnie (Luniak i in. 2001). Począwszy od roku 2001 łyśki zimowały corocznie, maksymalnie do kilkunastu os. w roku 2006, a począwszy od roku 2007 liczebność zaczęła sukcesywnie wzrastać: 2007 - 40 os.; 2008-140 os.; 2014- 183 os.; 2018 – 239 os.; 2019-249 os. i 2020- 314 os. Na zbiornikach w parkach w Warszawie, w sezonie zimowym 2019-2020 liczebność łyśki utrzymywała się na zbliżonym poziomie pomiędzy 14 XII (166 os.); 25 I (138 os.) oraz 15 II (168 os.). Również zbliżoną liczebność zarejestrowano 12 XII 2020 – 168 os. (M. Rejmer)..

Rys. xx. Zimowanie łyśki *Fulica atra* w styczniu 1991 r.
— - kontrolowane odcinki rzek, - - - odcinki nie kontrolowane.

Stadność. Średnia wielkość stada w tym okresie wyniosła 67,3 os., a największą, wynoszącą 113 os. zarejestrowano w 2. dekadzie grudnia.

Największa zimowa koncentracja łyśki licząca 3700 os., w tym stada 1200 os. i 800 os., była stwierdzona 19 I 1991 na Zb. Zegrzyńskim (A. Dombrowski, T. Wiewiórko), ponadto na tym akwenu stado 1300 os. przebywało w okresie 4 II – 14 III 1983 (P. Zyska).

Andrzej Dombrowski, Agnieszka Parapura

Streszczenie

W latach 1980-2000 liczebność populacji łyśkowej łyśki wynosiła 7270 par i był to wówczas gatunek średnioliczny. Natomiast w okresie 2001-2020 liczebność spadła ponad 4-krotnie do 1783 par. W latach 2001-2020 na stawach rybnych występowało 945 par (53%); torfiankach, gliniankach i zbiornikach miejskich oraz wiejskich – 433 pary (24%); na zbiornikach retencyjnych – 245 par (14%) oraz na starorzeczach - 160 par (9%).

Regularnie spotykana w czasie wędrówki wiosennej i jesiennej oraz zimująca.

W styczniu 1984-2020 ptaki zimowały we wszystkich sezonach: od 63 os. w styczniu 2000 r. do 3940 os. w styczniu 1991 r.

Literatura

- Adameczyk Z., Dombrowski A., Kot H. 1998. Zgrupowania jesienne ptaków wodnych i błotnych na stawach rybnych Niziny Południowopodlaskiej. Kulon 3: 123-150.
- Chmielewski S., Matyjasiak Ł. 2017. Migracja ptaków wodno-błotnych na stawach w Dolinie Bzury. Kulon 22: 83-105.
- Chmielewski S., Boguszewski P., Kielan Sz., Klimczak R., Iwańczuk C., Tabor J., Tęcza R. 2013. Awifauna Obszaru Specjalnej Ochrony Dolina Przysowy i Słudwi. Kulon 18, 33-56.
- Cygan P., Kowalski M., Olech B., Sierakowski K., Wasilewski A. 2003 Awifauna łyśkowa. W: Kampinoski Park Narodowy, Tom. 1: 621-636.
- Dombrowski A., Chmielewski S., Kasprzykowski Z., Rzępała M., Wereszczyńska A. 2003. Zgrupowania ptaków wodno-błotnych na stawach rybnych Niziny Mazowieckiej w okresie połęgowych koczowań. Kulon 8: 47-62.
- Dombrowski A., Stolarz P., Goławski A. 2013. Zmiany liczebności ptaków łyśkowych na stawach rybnych środkowej części Niziny Południowopodlaskiej pomiędzy rokiem 1966 a 2013. Kulon 18: 57-68.
- Dombrowski A., Goławski A., Kasprzykowski Z., Dmoch A., Twardowski M., Szczepankiewicz E., Cieśluk P., Miciałkiewicz R., Zawadzki J., Smoleński T., Mróz E., Sikora M., Trębicki Ł., Omelaniuk M., Kurowski M., Mortka K., Sidelnik M., Waclawik P. 2014. Zmiany liczebności wybranych łyśkowych gatunków ptaków w tarasie zalewowym doliny dolnego Bugu w okresie 1984-2014. Kulon, 19: 1-20.
- Dombrowski A., Keller M., Kasprzykowski Z., Tabor J., Dyczkowski J., Słupek J. 2017. Zmiany liczebności ptaków wodno-błotnych na Wiśle między Dęblinem a Płockiem w cyklu rocznym (1990-1991). W: Keller M., Kot. H., Dombrowski A., Rowiński P.,

- Chmielewski S., Bukaciński D.(red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 369-396.
- Dunajewski A. 1938. Fauna słodkowodna Polski. z. 3. Ptaki (*Aves*). Warszawa.
- Jędraszko-Dąbrowska D., Cygan P. 1995. Lęgowe i zimujące ptaki wodno-błotne Wareszawy. Notatki Ornitologiczne 36: 241-271.
- Janiszewski T., Podlaszczuk P, Wojciechowski Z. 2014. Ptaki lęgowe OSO Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB 10001.
- Keller V., Herrando S., Vorisek P. et al. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- Kot H. 1986. Awifauna lęgowa i przeloty wiosenne na stawach rybnych koło Siedlec. Acta orn. 22: 159-182.
- Kot H. 2004. Jesienne przeloty ptaków na stawach siedleckich w latach 1974-1976. Kulon 9: -59.
- Okołowski M. 2015 msc. Zimowo-wiosenna dynamika liczebności i miejsca gniazdowania łyśki (*Fulica atra*) w Warszawie. Praca magisterska wyk. w Zakład Ekologii Roślin i Ochrony Środowiska Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego.
- Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe, Tom I, Kraków.
- Węgrzynowicz A. 2017. Awifauna wodno-błotna w krajobrazie rolniczym Niziny Północnomazowieckiej. Ornis Polonica 58: 61-72.
- Wieczorek L. 1991. msc. Charakterystyka zgrupowań ptaków wodno-błotnych stawów rybnych Pradoliny Bzury w cyklu rocznym. Praca magisterska wyk. w Zakł. Ekologii i Ochrony Środowiska WSR-P w Siedlcach.